અર્થશાસ્ત્ર

એફ. વાય. બી. કોમ.

સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી
વલ્લભ વિદ્યાનગર
Re-accrediated 'A' Grade by NAAC (CGPA 3.25)
(23-01-2017 to 22-01-2022)

First Edition : May 2019

Copies : 1000

Price : Rs 70/-

© Sardar Patel University
Vallabh Vidyanagar - 388 120

ISBN : 978-93-81386-67-5

The book is strictly written according to the new syllabus available at the time of printing.

Every possible efforts have been made to avoid errors and omissions in this publication by the authors and the Publisher. Inspite of this efforts, some typographical errors might have crept in. Any mistake, error or discrepancy noted may be brought to our notice which shall be taken care of in the forthcoming edition. it is hereby notified that neither the Authors nor the Printer or seller will be liable for any damage or loss to anyone, in any manner there from. It is suggested that to avoid any doubt the reader should cross-check all the facts, law and contents of the publication with original Government publication or notifications wherever applicable. The text of this publication, or any part thereof, may not be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, storage in an information retrieval system, or reproduced on any disc, tape, perforated media or other information storage device, etc., otherwise, without the prior written permission of the University. No key to this book can be prepared without the prior written permission of the publiser. Any violation will invite prosecution legal action under the Indian Copyright Act.

This book is sold subject to the condition that it shall not by way of trade or otherwise. However it can be lent, resold, hired out or circulated in the wider interest of student community.

For binding mistakes, misprints or for missing pages, etc., the printer liability is limited to replacement within one month of purchase by similar edition. All expenses in this connection are to be borne by the purchaser.

All disputes are subject to jurisdiction of Anand only.

Published by : Registrar, Sardar Patel University,
Vallabh Vidyanagar - 388 120

Available at : Store Section - Room No. 108,
Sardar Patel University, Vallabh Vidyanagar - 388 120

Printed by : University Press, Sardar Patel University,
Vallabh Vidyanagar-388 120

પ્રસ્તાવના

સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી, વલ્લભ વિદ્યાનગરના બી.કોમ. પ્રથમ વર્ષનાં અર્થશાસ્ત્રનાં વિદ્યાર્થીઓનાં અભ્યાસક્રમ અનુસાર ઘડવામાં આવેલું આ સંદર્ભ પુસ્તક આપની સમક્ષ રજુ કરતાં અમે અત્યંત હર્ષની લાગણી અનુભવીએ છીએ. આ પુસ્તકમાં સેમિસ્ટર I (અર્થશાસ્ત્ર I : એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનાં સિદ્ધાંતો) અને સેમિસ્ટર II (અર્થશાસ્ત્ર II : નાણાંકીય અર્થશાસ્ત્ર)નાં વિષયોની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

અભ્યાસક્રમમાં દર્શાવેલાં સંદર્ભ પુસ્તકો ઉપરાંત, વધારાનું વાંચન કરવાં માટે આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. વધુમાં, જે વિદ્યાર્થીઓ એકસટર્નલ (બાહ્ય) માધ્યમથી બી.કોમનો અભ્યાસ કરે છે અને જેમને સામાન્ય રીતે વર્ગ-ખંડમાં શિક્ષકો પાસેથી જ્ઞાન મેળવવાની તક મળતી હોતી નથી, તેમને માટે આ પુસ્તક ખાસ ઉપયોગી થઇ પડે, તેવો અમારો નમ્ર પ્રયાસ છે. પુસ્તકનું વિષયવસ્તુ સરળ અને ટૂંકું રાખવામાં આવ્યું છે, જેથી અન્ય મુખ્ય વિષયોનાં વિદ્યાર્થીઓ જેમણે તેમનાં ગૌણ વિષય તરીકે અર્થશાસ્ત્રને પસંદ કરેલ છે, તેમને પણ આ પુસ્તક ઉપયોગી થઇ શકે. વિદ્યાર્થીઓનું અર્થશાસ્ત્રનું જ્ઞાન વધે અને તેઓ આ વિષયમાં વધુ અભ્યાસ કરવાં પ્રેરાય, તે અમારો હેતુ છે. ઉપરાંત, ગુજરાતીમાં લખાયેલું આ પુસ્તક ખાસ કરીને એવાં વિદ્યાર્થીઓને ઉપયોગી થશે જેમણે શાળાકીય અભ્યાસ ગુજરાતી માધ્યમમાં પૂર્ણ કર્યો છે અને ગુજરાતીમાં લખાયેલાં એક સંદર્ભ પુસ્તકની જરૂરિયાત જેઓ મહેસુસ કરે છે.

આ પુસ્તક, સરદાર પટેલ યુનિવર્સીટીનાં માનનીય કુલપતિશ્રી પ્રોફેસર શિરીષ કુલકર્ણી સાહેબનાં આર્ષદૃષ્ટિનું ફળ છે. તેમનાં સ્વપનને મૂર્તિમંત કરવાં માટે પરામર્શકોના માર્ગદર્શન હેઠળ લેખકોની ટુકડીએ અથાગ મેહનત કરીને આ પુસ્તક લખ્યું છે. ઉપરાંત, સરદાર પટેલ યુનિવર્સીટીનાં એકસટર્નલ વિભાગે સૌ લેખકો અને પરામર્શક સાથે સતત સંયોજન કરી પુસ્તકને પ્રકાશિત કરવાં સુધી પહોંચાડવાનું કઠિન કાર્ય નિભાવ્યું છે.

આ પુસ્તક આઠ પ્રકરણોમાં વહેંચાયેલું છે. પહેલાં ચાર પ્રકરણોમાં એકમલક્ષી અર્થશાસ્ત્રનાં વિષયો જેવાં કે અર્થશાસ્ત્રની વ્યાખ્યાઓ, સ્વરૂપ, વિસ્તાર અને મહત્વ; માંગ, પુરવઠો અને સંતુલનની કિંમત; ગ્રાહકોની પસંદગીનો સિદ્ધાંત; અને સાધન બજારમાં કિંમત નિર્ધારણનાં સિદ્ધાંતોની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

છેલ્લા ચાર પ્રકરણોમાં નાણાંકીય અર્થશાસ્ત્રની વિભાવનાઓ જેવી કે નાણાંની વ્યાખ્યા અને તેનું સ્વરૂપ; નાણાંના મૂલ્યનાં સિદ્ધાંતો; બેન્કિંગનું સ્વરૂપ અને કાર્યો; આવક અને રોજગારીનાં સિદ્ધાંતો;સૂચક આંક અને વ્યાપાર ચક્રોની ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

ઘણાં પરિશ્રમને અંતે આ સંદર્ભ પુસ્તક તૈયાર થયું હોવાં છતાં, શિક્ષકો, વિદ્યાર્થીઓ તેમજ વાચકો તરફથી પુસ્તકની ભાષા-શૈલી, વિષય વસ્તુ અને પ્રસ્તુતિને લગતાં સૂચનો આવકાર્ય છે. પુસ્તકની હવે પછીની આવૃતિઓ બહેતર બનાવવાં માટે તે જરૂર ઉપયોગી નીવડશે.

સૌ વિદ્યાર્થીઓને તેમની શૈક્ષણિક કારકિર્દી સાર્થક બને તેવી શુભેચ્છાઓ. વાંચનનો આનંદ માણશો !

તા. મે, ૨૦૧૯

વલ્લભ વિદ્યાનગર

ડૉ. કિંજલ આહિર અને ડૉ. સોનલ ભટ્ટ

અર્થશાસ્ત્ર

અનુક્રમણિકા

પ્ર.- ૧	અર્થશાસ્ત્રની વ્યાખ્યા અને ખ્યાલો - ડૉ. અશોક ગોર, આસીસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, બી.જે.વી.એમ. કોલેજ, વલ્લભવિદ્યાનગર	૦૧
પ્ર.- ૨	માંગ, પૂરવઠો અને સમતોલ કિંમત - ડૉ. ટી. એન. ચૌધરી, એસોસીયેટ પ્રોફેસર, આણંદ કોમર્સ કોલેજ, આણંદ	૨૨
પ્ર.- ૩	તટસ્થ રેખા વિશ્લેષણ - ડૉ. જૌન પરમાર, એસોસીયેટ પ્રોફેસર, બી.જે.વી.એમ. કોલેજ, વલ્લભવિદ્યાનગર.	૫૪
પ્ર. - ૪	ભાડુ, વેતન, વ્યાજ અને નફો - ડૉ. પરિમલસિંહ આર. ચાવડા, આસીસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, શ્રી ડી.એન.ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ બીઝનેસ એડમીનીસ્ટ્રેશન, આણંદ	૭૨
પ્ર.- ૫	નાણું - ડૉ. પરિમલસિંહ આર. ચાવડા, આસીસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, શ્રી ડી.એન.ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ બીઝનેસ એડમીનીસ્ટ્રેશન, આણંદ	૮૬
પ્ર.- ૬	નાણાંનું મૂલ્ય - ડૉ. ટી. એન. ચૌધરી, એસોસીયેટ પ્રોફેસર, આણંદ કોમર્સ કોલેજ, આણંદ	૯૯
પ્ર.- ૭	બેન્કીંગ - ડૉ. અશોક ગોર, આસીસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, બી.જે.વી.એમ. કોલેજ, વલ્લભવિદ્યાનગર	૧૫૭
પ્ર.- ૮	આવક અને રોજગારી - ડૉ. સુધા વ્યાસ, આસીસ્ટન્ટ પ્રોફેસર, શ્રીમતી એસ. આઇ. પટેલ ઈપ્કોવાલા કોલેજ ઓફ કોમર્સ, પેટલાદ	૧૬૮

સંપાદક : ડૉ. કિંજલ આહિર
એસોસીયેટ પ્રોફેસર
અનુસ્નાતક અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ
સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી
વલ્લભવિદ્યાનગર

ડૉ. સોનલ ભટ્ટ
એસોસીયેટ પ્રોફેસર
અનુસ્નાતક અર્થશાસ્ત્ર વિભાગ
સરદાર પટેલ યુનિવર્સિટી
વલ્લભવિદ્યાનગર